

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY

Yıl/Year: 18

Sayı/Number: 2

ELAZIĞ - 2013

19. YÜZYIL OSMANLI FİKİR HAYATINDAKİ YERİ BAKIMINDAN TEKKELER*

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÜLGER**

Öz

Tasavvuf düşüncesinin sosyal hayattaki kurumları olan tekkeler, Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren, dinî, siyasî, askerî, iktisadî, bedîî, ilmî ve fikrî birçok alanda faaliyet yürütmüşlerdir. 19. yüzyılda tekkeler, devlet adamları, alimler ve sanatkarların toplantı yerleri olmaları sebebiyle dönemin fikir hayatı üzerinde önemli tesire sahip olmuşlardır. Fikir hayatındaki önemi bakımından Kuşadalı Tekkesi, Yenikapı Mevlevihanesi, Galata Mevlevihanesi, Murad Molla Tekkesi ve Üsküdar Özbekler Tekkesi bu devrin zikre değer tekkeleridir.

Anahtar Kelimeler: 19. Yüzyıl, Osmanlı, Fikir Hayatı, Tekkeler.

19th Century, theImportance of DervishLodges in theIntellectual Life of Ottoman

Abstract

From the establishment of Ottoman, Dervish Lodges which is the foundation of sufistic thought in social life did activities in many fields like religious, political, military, economical, artistic, scientific and intellectual matters. In 19th century Dervish Lodges as meeting places for officials, scholars and artificers have important affects on the intellectual life of this period. By the virtue of that importance on intellectual thought, KuşadalıTekkesi, YenikapıMevlevihanesi, GalataMevlevihanesi, Murad MollaTekkesi and ÜsküdarÖzbeklerTekkesi are the important Dervish Lodges of that period.

Keywords: 19th Century, Ottoman, Intellectual Life, DervishLodges.

Giriş

Türklerin İslamiyet'i kabulünde tasavvuf mensupları ve sûfi dervişlerin önemli rolleri olmuştur. Bundan dolayı Türkler İslam'ı daha ziyade tasavvuf

karakteriyle tanıyıp benimsemişlerdir.¹ Orta Asya Türk dünyasındaki bu tasavvuf etkisi daha sonra Anadolu ve Rumeli'de de devam etmiş, buraların fethi ve müslümanlaşmasında tarikat ve tekkelerin² çok büyük hizmetleri olmuştur.³ Osmanlı döneminde ülkenin hemen her tarafında kurulmuş ve adeta ülkeyi bir ağ gibi sarmış olan tekkeler,⁴ önceleri daha ziyade İlâ-yı Kelimetullah ve Alperenlik vazifesi üstlenmişken, ilerleyen zamanda sosyal ve kültürel eğitim kurumları halini almışlardır.⁵

Ordu, medrese ve tekke olmak üzere üç temel müesseseye dayanan Osmanlı Devleti'nin kuruluş zamanı henüz güçlü bir ordu ve medrese teşkilatı olmadığı için, bunların vazifesini de cami, ribat ve tekkeler yürütüyordu.⁶ Anadolu Selçuklu medreselerinde ders veren müderrislerin çoğu, aynı zamanda bir tarikat şeyhi idi.⁷ Bu gelenek üzerine kurulan Osmanlı'nın ilk medresesi olan İznik Medresesi'nin müderrisi Dâvûdu'l-Kayserî de bir mutasavvıftı.⁸ Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde tekke ve medreseler tam bir iş birliği içerisinde faaliyet gösteriyorlardı. Sonraki dönemlerde müesseselerin gelişmesi ile medrese ve tekkeler kendi alanlarında eğitim ve öğretim faaliyetine devam ettiler.⁹ Bununla birlikte, tekkelerin medreseye göre oldukça geniş bir faaliyet sahası vardı. Her şeyden önce, "tasavvuf düşüncesinin, anlayış ve terbiyesinin işlendiği, derinleştirildiği ve halka takdim edildiği yerler"¹⁰ olan tekkeler, zikirve ibadet yeri, sosyal yardım müessesesi, bilgi ve iletişim merkezi, esnaf ve sanatkar derneği, cihat ve propaganda merkezi, misafirhane, ruh ve beden hastalıkları tedavi merkezi, huzurevi,

*Bu makale, A. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Hoca Abdülkerim Efendi'nin Felsefi Görüşleri" adıyla yapılan Doktora Tezinin bir bölümünden de istifade edilerek hazırlanmıştır.

**Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, E-posta: mulger@firat.edu.tr.

¹ Mehmet Demirci, "Müslüman Türklere Tasavvuf", *Türkler*, C.V, Ankara 2002, s.489-491; Osman Türer, "Osmanlı'nın Temelindeki Manevi Harç: Kuruluş Döneminde Anadolu'da Tasavvuf", *Osmanlı*, C.IV, Ankara 1999, s.375-376.

² Tekkelere büyüklük ve konularına göre farklı adlar verilmiştir. Küçük olanlar *zaviye*, büyükler *hânkâh*, *dergah*, merkezi olanlar ise *aştane* olarak isimlendirilmiştir. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara 1997, s.707; H. Kamil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 2012, s.268-269.

³ Anadolu ve Rumeli'nin fethi ve müslümanlaşmasında tasavvuf mensuplarının rolleri hakkında bkz. Ömer Lütfi Barkan, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul trz.; Mehmet Demirci, "Balkan Müslümanlığında Gazi-Dervişlerin Roller ve Sarı Saltuk Örneği", *Türkiye Günlüğü*, S.61, Ankara 2000.

⁴ O. Türer, *a.g.m.*, s.382.

⁵ Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2004, s. 43.

⁶ Mustafa Kara, *Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1990, s.161.

⁷ İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Ankara 1984, s.71.

⁸ Mehmet Bayraktar, *Kayserili Dâvûd (Dâvûdu'l-Kayseri)*, Ankara 1988, s.12-15.

⁹ İ. Gündüz, *a.g.e.*, s.74-84.

¹⁰ M. Kara, *a.g.e.*, s.50.

talimhane ve spor alanı, fikir ve kültür merkezi¹¹ olmak üzere hemen her sahada faaliyet göstermişlerdir.

Toplum hayatının her kademesini kuşatan tekkeler, "İslam irfanının; medreseye nisbetle daha serbest tefekkürün, bilhassa tasavvuf kültür ve inancının gelişmesine hizmet etmiş; bilgisi, düşüncesi; raksı ve mûsikîsi; tekke mimarisi, âdâb, erkân, kıyafet ve dekorasyonlarıyla geniş ölçüde fikir, irfan ve medeniyet merkezliği yapmış; birer halk mektebi vazifesi görmüştür."¹² Özellikle büyük şehirlerdeki tekkeler "kendi ölçü ve çaplarında birer fikrî ve harsî merkez idiler".¹³ İlim, edebiyat ve musikinin öğretilip yayılmasında büyük katkıları olan tekkelerin bazıları felsefe, bazıları edebiyat, bazıları da İslamî ilimlerin eğitimine önem vermişlerdir. Tekkelerde haftanın belli gün ve saatlerinde vaaz ve konferanslar verilmiş ve birçok kimse buralara devam ederek istifade etmiştir. Yine zengin kütüphanelere sahip olmaları sebebi ile de tekkeler önemli birer kültür merkezleri olmuşlardır.¹⁴ Bütün bunlara ilave olarak, tekkelerde Türkçe, Arapça ve Farsça birçok eser okunduğu, okutulduğu ve şerhedildiği için tekkeler, İslam medeniyetinin üç temel dilinin eğitim ve öğretimine önemli katkılar sağlamışlardır.¹⁵ Ayrıca her tür düşünceden kimseye kapılarını açan tekkeler, mezhebi, meşrebi, dinî ve siyasî görüşü birbirinden tamamen farklı olan Müslümanları bünyelerine kabul ederek, onların aynı fikrî çatı altında birleşip bütünleşmelerini temin etmişlerdir.¹⁶

19. Yüzyıl Fikir Hayatındaki Önemi Bakımından Belli Başlı Tekkeler

Tekkeler, yüzyıllar boyunca dinî, siyasî, iktisadî, askerî, bedîî, ilmî ve fikrî sahalardaki faaliyetleri ile devlet ve toplum üzerinde büyük tesirde bulunmuşlardır. Gerçi 17. yüzyıldan itibaren bütün müesseselerde başlayan çözülmeye tekkeler de nasibini almıştır.¹⁷ Ancak yine de kapanıncaya kadar (1925) nüfuzlarını devam ettirmişlerdir. 19. yüzyılda padişahlar tekkelere yardım ve ziyarette bulunup ayınlara katıldığı gibi, batılılaşmanın liderliğini

¹¹ M. Kara, a.g.e., s.60-63, 170-188.

¹² NihadSâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, İstanbul 1983, s.105.

¹³ Z. Fahri Fındıkoğlu, "Önsöz", Server Revnakoğlu, *Erzurumlu İbrâhim Hakkı ve Ma'rifetnâmesi*, İstanbul 1961, s.VI.

¹⁴ Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.I-II, İstanbul 1977, s.229.

¹⁵ Mustafa Kara, "Tekke", *DİA*, C.XI, İstanbul 2011, s.369.

¹⁶ M. Kara, *Tekke ve Zaviyeler*, s.183.

¹⁷ Tekkelerdeki çözülmeye dahili ve harici sebepleri hakkında geniş bilgi için bkz. İ. Gündüz, a.g.e., s.165 vd.

yapanlar da dahil, hemen her devlet adamı, bir, hatta birden fazla tekkenin müdavimi durumundadır.¹⁸ Yine bu yüzyılda tekkelerde ikamet eden talebe ve dervişlerin genel nüfusa oranı % 10-20 olarak hesaplanmaktadır.¹⁹ Devlet adamları ve halk üzerinde bu derece etkinliğe sahip olan tekkelerin fikir hayatında da tesirli olması tabiidir. 19. yüzyıl fikir hayatındaki yeri bakımından zikre değer tekkeler, Kuşadalı Tekkesi, Yenikapı Mevlevihanesi, Galata Mevlevihanesi, Murat Molla Tekkesi ile Üsküdar Özbekler Tekkesi'dir.

Halveti şeyhi Kuşadalı İbrahim Efendi, 1819'da kendi adına yaptırılan tekkede ilim ve irşad faaliyetine başlamış, tekkesi yandıktan sonra (1833) yeniden tekke inşa ettirmemiş, bir konak satın alarak faaliyetlerine burada devam etmiştir. İbrahim Efendi'nin tekke olarak kullandığı konağın birçok tasavvuf erbabı, devlet adamı ve ilim adamının toplantı yeri olması hasebiyle zamanın tasavvuf, ilim ve fikir hayatında müstesna bir yeri vardır.²⁰ Cevdet Paşa kendisinin de devam ettiği İbrahim Efendi tekkesinin devrin ilim ve fikir hayatındaki yeri hakkında şu bilgileri veriyor: "Çarşamba Pazarı'nda Papasoğlu Medresesi'nin karşısında vâki' konağında sâkin olan Kuşadalı İbrahim Efendi ol asrın en büyük âdemlerinden zâhir ü bâtını ma'mûr bir zat idi. Büyük küçük pek çok kimseler kendisinden ahz-i dest-i inâbetle ana mürid olmuşlar idi. Vüzerâdan ve ricâlden pek çok zevât konağına gelip huzûruna girmek üzere sofada nevbet beklerler idi. Sûfiyye mesleğine sâlik olmadığımız hâlde biz de komşuluk hasebiyle gidip görüşürdük ve en büyük hoca efendilerden hâll edemediğimiz şübühâtı andan istikşâf ile hâll ederdik. Ulûm-u âliyeden ve ale'l-husûstefâsîrdenkangimebhas açılrsa fevka'l-âdetedkik eyler ve hâtirlara gelmedik nüket ü mezâyâ söyler idi."²¹

Şeyh Galib, Hammamîzâde İsmail Efendi gibi büyük şair ve musikiüstadlarının yetişme yeri olan Yenikapı Mevlevihanesi'nin, özellikle Osman Selahaddin Dede zamanında (1831-1886) siyaset ve fikir hayatında büyük tesiri olmuştur. Çok iyi bir tahsil görmüş olan O. Selahaddin Dede, Halvetiyye ve Şaziliyye icazeti de almıştır. Yenikapı Mevlevihanesi, O. Selahaddin Dede'nin meşihatı döneminde, devrin ileri gelen devlet adamları, âlimleri ve âriflerinin toplantı yeri haline gelmiştir. Bu toplantılara katılanlar

¹⁸ Bu dönemde padişahlar ve devlet adamlarının en çok rağbet ettiği tarikat Mevlevilik olmuştur. Bkz. Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003, s.330 vd.; Murat Akgündüz, "Mevlevîlik ve Osmanlı Padişahları", *Harran Ü. İ. F. D. Mevlâna Özel Sayısı*, S.18, Şanlıurfa 2007, s.40-42.

¹⁹ H. M. Yücer, a.g.e., s.79.

²⁰ Yaşar Nuri Öztürk, *Kuşadalı İbrahim Halvetî*, İstanbul 1982, s.37-38; Fatma Aliye, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Haz. Mehmet Şevket Eygi, İstanbul 1995, s.36; H. M. Yücer, a.g.e., s.146-148.

²¹ Cevdet Paşa, *Teâkir 40- Tetimme*, Yay. Cavid Baysun, Ankara 1991, s.15.

arasında O. Selahaddin Dede'yeintisâb eden Sadrâzam Âlî ve Fuad Paşalar başta olmak üzere, Yusuf Kamil Paşa, Mustafa Fazıl Paşa, Damat Celaleddin Paşa, Damat Mehmed Ali Paşa, Sadrazam Mithat Paşa ve Şeyhülislâm Saadeddin ile Refik Efendiler bulunuyordu.²²O. Selahaddin Dede'nin Tanzimat devrinin önde gelen siyasî şahsiyetleri ile kurduğu ilişki Mevlevihane'yi, özellikle Batılı fikirlerinin tartışıldığı merkezlerden biri haline getirmişti.²³Mevlevihane, Yeni Osmanlılar'ın Avrupa'da çıkardıkları ve çeşitli yollardan ülkeye sokulan gazetelerin de gizlice okunduğu yerlerden biri idi.²⁴

İdarî bakımdan Yenikapı Mevlevihanesi'nin devamı durumunda olan Galata Mevlevihanesi de bu devrin fikir hayatında önemli bir yere sahipti. Yarım yüzyıldan fazla meşihat makamında kalmış olan MehmedKudretullah Dede (ö.1871) ve yerine geçen oğlu Mehmed Ataulah Dede (ö.1910) zamanlarında Mevlevihane, Doğu ve Batı fikirlerinin buluşma yeri durumunda idi. Arapça ve Farsça'nın yanında Almanca ve Fransızca öğrenen Ataulah Dede, sosyoloji ve felsefe eğitimi de almıştı. M. Ataulah Dede'nin bu özellikleri, meşihati zamanında Mevlevihane'nin bir kültür merkezi haline dönüşmesine imkan vermiştir. Ayrıca sefarethane ve otellerin bulunduğu Beyoğlu'na yakın olması, Mevlevihane'yi yabancı seyyah ve sefirlerin uğrak yerlerinden biri haline getirmiştir. Devlet adamları arasında çok sayıda müntesibi bulunan, yerli ve yabancı kalabalık bir münevver zümrenin toplanma yeri olan Galata Mevlevihanesi'ne²⁵ bir süre Cevdet Paşa'da devam etmiştir. Paşa, bu konuda şöyle diyor: "Alel'-husus Mesnevî-hân olduğum cihetle mevlevî dergâhlarında muhterem olurdum ve ba'zan geceleri dahi Galata Mevlevîhânesi'nde kalırdım ve şi'r ü inşâdemümâresem olduğundan ketebe-i aklâm ve ba'z-ı rical ü kibâr ile ülfet ve mu'ârefepeydâ etmiş idim."²⁶

Cevdet Paşa, Mevleviler arasında gördüğü bu itibarı, Nakşibendi Murad Molla Tekkesine borçludur. Tekkenin şeyhi Mehmed Murad Efendi (ö.1848) zamanın en büyük alim ve fazıllarından biridir. Bir süre Galata Mevlevihanesi'nde Mesnevi, Arapça ve Farsça dersi de veren M. Murad Efendi, şeyh olduktan sonra bu faaliyeti kendi dergahında devam ettirmiş ve birçok kimsenin yetişmesini sağlamıştır.²⁷ Cevdet Paşa, Farsça öğrenmek için

²² S. Küçük, *a.g.e.*, s.124; H. M.Yücer, *a.g.e.*, s.92,434-435; Ekrem Işın, "Yenikapı Mevlevihanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.VII, İstanbul 1994, s.479.

²³ S. Küçük, *a.g.e.*, s.124.

²⁴ M. Akgündüz, *a.g.m.*, s.42.

²⁵ S. Küçük, *a.g.e.*, s.93-100; H. M. Yücer, *a.g.e.*, s.442-444.

²⁶ Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s.17.

²⁷ H. M. Yücer, *a.g.e.*, s.297-281. . .

devam ettiği Murad Molla Tekkesi'nin devrin ilim ve fikir hayatındaki yeriyle ilgili şu bilgileri naklediyor: "Murad Molla Tekyesi post-nişini Mehmed Murad Efendi olup eyyâm-ı mu'ayyenede Mesnevî-i şerif okutur ve eyyâm-ı sâiredesabahdan akşama kadar mütenevvi' dersler verirdi. Tekyesi bayağı bir dârü'l-fünûn idi. Burada her nevi' ulûm u ma'arif tahsîl olunurdu. Kendisinin akdem-i şâgirdânı olan Hâfız Tefvik Efendi dahi burada hücre-nişin olup mürâca'at edenlere fârsîtedrîs eylerdi. Bu dergâha ricâl ü kibârdan nice zevât gelip gider ve karîb ü ba'îdmahâllerden pek çok şâgird gelip ahz ü istifade eder idi. Ben dahi boş vakitlerimi burada tahsîl-i ma'ârifte sarf eylerdim."²⁸ Cevdet Paşa'nın okutulan derslerin çeşitliliği sebebiyle bayağı bir dârü'l-fünûn (üniversite) olarak nitelendirdiği tekkenin yanında bir dârü'l-mesnevî inşa ettiren M. Murad Efendi, Cevdet Paşa da dahil olmak üzere bir çok talebesine icazet vermiştir.²⁹

19. yüzyıl fikir ve sanat hayatında önemli yere sahip olan bir diğer Nakşi tekkesi de Üsküdar Özbekler Tekkesi'dir. Orta Asya tasavvuf kültürünün ve özellikle İstanbul'da hiçbir zaman doğrudan temsil edilmemiş olan Yeseviliğe has tarikat folklorunun yaşatıldığı yerlerden biri olan tekke, altıncı postnişin İbrahim Edhem Efendizamanında (1855-1904) bir ilim ve sanat merkezi haline gelmiştir. Türkçe, Arapça ve Farsça'yı şiir yazacak derecede bilen, ayrıca Özbekçe, Azerice ve Ermenice de öğrenen İ. Edhem Efendi, ebruculuk, hattatlık, marangozluk, oymacılık, tornacılık, dökümcülük, matbaacılık, dokumacılık ve makine icadı gibi birçok alandaki becerisi sebebiyle hezârfen (bin fen sahibi) diye tanınmıştır. Onun bu özellikleri sebebiyle tekke, ilim adamları ve sanatçıların uğrak yeri olmuş, Cuma günlerindeki sohbet meclisine devrin "urefâ, şuarâ, ulemâ ve zürefâsı"dan bir çok kimse devam etmiştir. Tekkenin müdavimleri arasında, matematikçi Salih Zeki Bey, ressam Hüseyin Zekâi Paşa, Edip Bey (Halide Edip'in babası), Mekteb-i Harbiye Nazırı Galip Paşa, filozof Rıza Tefvik gibi meşhur simaları bulunmaktadır.³⁰

Sonuç

Esasta birer dinî müessese olan tekkeler, özellikle Osmanlı devrinde, sadece dinî alanla sınırlı kalmamışlar, devlet ve toplum hayatıyla ilgili her

²⁸ Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s.13.

²⁹ Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s.17; Fatma Aliye, *a.g.e.*, s.37-38.

³⁰ M. Baha Tanman, "Özbekler Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul 1994, s.200; H. M. Yücer, *a.g.e.*, s.260-261.

sahada önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren, idarî, sosyal ve kültürel açıdan pek çok vazife ifa etmiş olan tekkeler, Batı ile ilişkilerin farklı bir boyut kazandığı, siyaset, iktisat, toplum ve fikir hayatında büyük değişme ve sarsılmaların meydana geldiği 19. yüzyılda da nüfuzlarını devam ettirmişlerdir. Bu dönemde özellikle başşehir İstanbul'da bulunan birçok tekke, devlet adamları, alim ve sanatkarların, bir başka ifadeyle zamanın idareci ve aydınlarının toplantı yerleri olduğu gibi, hassaten Mevlevihaneler, Batılı seyyah ve sefirlerin uğrak yerleri haline gelmiştir. Bundan dolayı tekkelerin dönemin fikir hayatı üzerinde önemli tesirleri olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Murat, "Mevlevîlik ve Osmanlı Padişahları", *Harran Ü. İ. F. D. Mevlâna Özel Sayısı*, S.18, Şanlıurfa 2007, s.37-44.
- Banarlı, NihadSâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, İstanbul 1983.
- Barkan, Ömer Lütfi, *Kolonizatör Türk Dervişleri*, İstanbul trz.
- Bayrakdar, Mehmet, *Kayserili Dâvûd (Dâvûd'l-Kayseri)*, Ankara 1988.
- Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ankara 1997.
- Cevdet Paşa, *Tezâkir 40-Tetimme*, Yay. CavidBaysun, Ankara1991.
- Demirci, Mehmet, "Balkan Müslümanlığında Gazi-Dervişlerin Roller ve Sarı Saltuk Örneği", *Türkiye Günlüğü*, S.61, Ankara 2000.
- Demirci, Mehmet, "Müslüman Türklere Tasavvuf", *Türkler*, C.V, Ankara 2002, s.489-497.
- Ergin, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, C.I-II, İstanbul 1977.
- Fatma Aliye, *Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Haz. Mehmed Şevket Eygi, İstanbul 1995.
- Fındıkoğlu, Z. Fahri, "Önsöz", Server Revnakoğlu, *Erzurumlu İbrâhim Hakkı ve Ma'rifetnâmesi*, İstanbul 1961, s. III-VI.
- Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Ankara 1984.
- Işın, Ekrem, "Yenikapı Mevlevîhanesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.VII, İstanbul 1994, s.476-481.
- Kara, Mustafa, *Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1990.
- Kara, Mustafa, "Tekke", *DİA*, C.XL, İstanbul 2011.
- Küçük, Sezai, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003.

Tanman, M. Baha, "Özbekler Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul 1994, s.199-202.

Türer, Osman, Osmanlı'nın Temelindeki Manevi Harç: Kuruluş Döneminde Anadolu'da Tasavvuf", *Osmanlı*, C.IV, s.375-383.

Yılmaz, H. Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 2012.

Yücer, Hür Mahmut, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2004.